

UČITELJSKI LIST

GLASILO „ZVEZE SLOVANSKIH UČITELJSKIH DRUŠTEV V TRSTU“.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca. — Slovenski rokopisi naj se pošiljajo na uredništvo v Sežani na Krasu, hrvatski na naslov: Vinko Šepić, nadučitelj u Buzetu. — Izdaja „Zveza slovanskih učiteljskih društev v Trstu“, za uredništvo odgovoren Silvester Pertot. — List je za člane izdajateljice brezplačen, naročnina 7⁹ nečlane L. 24.— Upravništvo v Trstu, ulica Molin grande 16, I. n. — Tekoči poštni račun. — Tiska Tiskarna Edinost v Trstu.

Št. 9.

V Trstu, dne 20. marca 1923.

Leto IV.

ZA ETIČNE VREDNOTE

Čisto nenadno in nepričakovano se je pojavilo med nami vprašanje: kam? Morda je bilo vprašanje potrebno, morda je dokaz kritičnih trenutkov, ki so prišli, toda odgovor? Kakšen odgovor je mogoč?

Odgovor je samo eden. Ne razum ne srce ne odgovarjata tu, odgovoriti more edinole vest. Je res: kadar vsled škodljivih življenjskih pogojev grabi brezvestnost okrog, kadar postajajo opomini vesti vedno malodušnejši in si ne upajo več javno oglašati se, takrat ni človeku lahko. S skrbjo se vpraša tedaj, kdor ni vaje upogniti tilika pred demoralizacijo: kam letimo? Kam, to je šop vprašanje: ali nam je v boju za življenje najvišje geslo »uspeh za vsako ceno«, ali smemo vse izvršiti, kar nam morda v uho šepeče trenutni instinkt, sebični utrip mojega »ego«, ali se moramo ozirati tudi na pravice sočloveka, ali nas brezpogojno veže dana beseda, ali je značaj v življenju bolj solidno sredstvo kakor pa lakavost, ali se v življenju samo jemlje ali je treba tudi žrtev, ali naj čislamo nezapisane etične zakone ali naj jih gazimo?

Kdor tehta ta vprašanja in preizkuša še druga, ki izhajajo iz teh, ne bo nič dvomil, čeprav morda v dejanjih omahuje. Kjer pa ni dvomov, so stali še vedno ljudje, ki so se borili za resnico brezobzirno, brez strahu pred žrtvami in nesebično se odpovedujoč v življenju vsemu, za kar nekateri tako lahko, tako brez sramu prodajo svoje boljše prepričanje. Tiberij Grachus in Hus in drugi so sicer položili glavo za velike npravne vrednote, toda njih imena sijejo črez vekove kakor solnčne luči, ki jim ni zatona. Dasi tudi danes še ni zlo v človeški družbi zatrt in morda ne bo nikdar popolnoma, vendar ostanejo **npravna dejanja** studenci, kamor se vedno zopet vrača človek, da zajema krepila, moči.

Preizkušnje gredo na nas. Bodi! Vemo, da ni to naš prvi in ne zadnji dan, vemo, da so žrtve tako številne, kakor jih ni bil nikdar vaje naš stan. Ko bi te žrtve ne imele globlje vsebine, bi bile odveč, bi bile trpljenje, ki nima smisla. Med nami je marsikdo, ki nima zavesti o vsebini teh žrtev, ki jih ne pojmi. Ali je kratkoviden, da sodi, kakor presojamo nesrečo iz neprevidnosti, ali je zloben, da vidi v človeku le nizke nagone, lov za častjo in pohlep po blagu. V resnici ne gre tu ne za eno ne za drugo, zakaj so stvari, ki so izven naše volje in moči. Kdor vidi v svojem bližnjem le pohlep po blagu in slavi, stori to, da sam

pred seboj opraviči lastne nizke težnje, ki jim je slep suženj. Bodimo odkriti: ali je gospodarsko stališče učitelja tako, da bi brezpogojno sprejel nauk o svobodni tekmi? Da bi se predal meščanski težnji za brezskrbnim, udobnim uživanjem? Da bi si resno delal nade, kako bo jutri gmotno in moralno neodvisen mož? Res je, med nami lahko postane kdo nadzornik. Ne govorimo danes, za kako ceno to doseže. A vprašanje je: postanemo lahko vsi nadzorniki? Tudi sinekuro morejo komu dati ter ga plačati bolje kot je vreden. Toda bo dobila sinekure, recimo, vsaj večina učiteljstva? Bridka resnica je, tovariš: če si dosegel, kar si skrivaj želel, si dosegel, ker je moral nekdo žrtvovati — Kačur je dobil kamen, da je Ferjan, steber, stal na njem!

So stvari, ki so izven naše volje in moči. Vest je, ki ustvari v človeku lastnosti, da je npravno dorasel težkemu boju za obstanek. Vest ti narekuje odpovedi, ko te hočejo nadvladati nižji nagoni in strasti in te utrdi v samozatajevanju, samopremagovanju in premišljenosti, ki tvorijo podlago npravni osebnosti. Le iz samozatajevanja požene najlepši cvet vesti, npravni pogum, ki se skupno z razvitim umom uveljavlja v borbi za etične vrednote. Kdor ve, da dela v službi velikih npravnih namenov, ne tehta, kaj bo sam izgubil ali pridobil, marveč vzame križ na svoja ramena mirno in brez strahu.

Vest je usodna sila, ki kaže človeku pot mimo individualnih in skupnih teženj družbe. Vest je, ki stremi za telesno, umstveno in npravno harmonijo v nas samih, da se dvignemo sredi stvarjenja in dosežemo ono lepoto, ki je najvišja, lepoto človeka, prežetega z npravno nujnostjo.

Ali je učitelju potrebno, da išče to lepoto? Potrebno, ako naj ima še kaj smisla njegovo delo, njegov poklic. Brez iskanja te lepote je vse naše prizadevanje sredi mladine izpodrežano, je mrtvo. V vrtincih živimo in nebo je zakrito. Ribiču smo podobni, ki ga je tema zajela sredi vodà. Ali je še kje zvezda na obzorju, ali ugašajo poslednje? Malodušje zmaguje šibke, ki so pozabili, da ni imel naš stan še nikdar dobrih dni in da je bilo na poti naše organizacije vedno več trnja ko rož. Resnica pa ostane, da zlo dobrega nikdar ne zmaga in da korupcija po nujnih npravnih zakonih končno vedno podleže. Tisti med nami, ki to vedo, ki to čutijo v dnu duše, bodo šli mirno svojo pot nad globinami demoralizacije in ne bodo trenili z očesom. Kakor so maloštevilni, verujejo trdno v najvišjo lepoto človeka,

verujejo in jo iščejo, ker jim je to zvanje vcep-
ljejo v kri od višjih moči. Njih npravni pogum je,
ki bo rešil prej ali slej npravne vrednote v organi-
zaciji, zakaj brez organizacije je borba nemo-
goča. Organizacija ni nikdar sama sebi namen,
marveč je le sredstvo, da se lažje borimo za ko-
risti, za vse, kar je pravo in dobro. Danes smo
v borbi za najvišje, za npravne gmote in taka

borba je vedno našla svoje bojovníke. Tudi ta
ura, ki jo živimo, ima svoje ljudi, ki vidijo jasno
in ki vedo, da tudi ob vesoljnem potopu ni člo-
vek poginil. Na njih je, da vzdrže v učiteljskih
vrstah moralo, da ostanejo neomajno na svojih
mestih, četudi pometejo vetrovi pleve okrog njih.
Ni se jim treba bati sodbe: čas, ta veliki, nepod-
kupni sodnik bo sodil druge, ne njih!

NAŠ UČITELJSKI LIST

Pismo, što sam ga primio od kolege pred par
sedmica, nuka me da napišem ovo nekoliko re-
daka.

Uz drugo piše mi kolega u gore navedenom
pismu i ovo: «List ću platiti, akoprem se svime
više bavi nego li staliskim pitanjima. Nekada se
vikalo da je «beletrističan», a što je sada?»

Pisac članka: «V gluhi lozi» u 4. br. «U. L.»
od 1. februara ov. god. kaže uz ino, da ima
«Učiteljski list» dvije zadaće, i to: boriti se za
korist učiteljstva i braniti školstvo. — Tko bi
mogao oporeći, da to nije naš list činio u koliko
mu dozvoljavaju njegove skromne sile i ne baš
normalne prilike?!

Ja sa svoje strane ne znam, čime se naš list
više bavi nego li staleškim pitanjima. Naše nam
glasilo donosi i po koji opis, sličicu, kritiku,
raspravu i o kulturnim, socijalnim, organizator-
nim i umjetničkim pitanjima. Akoprem se naš
list bavi i gore navedenim, nama potrebnim
temama, ne smatram, da se je odalečio od sta-
leškog polja. Što bi dakle spadalo u naše uči-
teljsko kolo? Zar da se mi učitelji zadovoljimo
samo s metodikom? Ne, nama je treba dubljeg
kulturnog pogleda, zdravog socijalnog mišljenja,
organizacijskog poticaja, dubljeg i šireg umjet-
ničkog shvaćanja. Istina je, da mi u sadašnjim
vremenima najviše naše energije trošimo u školi
između četiri zida. Ali naša zadaća nije pot-
puna, ako mi djecu samo naučimo nešto; mi ih
moramo i uzgojiti. A tko hoće da bude dobar
uzgojitelj, taj mora da bude umjetnik. A kao
takav ne će se zadovoljiti samo suhoparnom
metodičkom i drugom školskom knjigom. Ne će
se držati kao pijan plota pedagoških propisa,
već će sve uzeti s nekog višeg stajališta. I zato
je potrebno, da mi učitelji znamo i jednu «kar-
ticu» više od onoga, što moramo da podajemo
drugima. Bez dvojbe, našim je neumornim su-
radnicima i to na srcu, te znaju, da svaki od

nas nema prilike da polazi posebne tečajeve;
znaju, da naše materijalne prilike ne dozvo-
ljavaju svakome da si nabavi potrebne knjige za
svoju daljnu naobrazbu, pa nam zato podavaju
u našem glasilu, u koliko im to prilike i prostor
našega lista dozvoljava i ono, što nismo učili u
školi. I sam ekserp nam je potreban. Nama
gladnima i žednima svaka nam je mrvica du-
ševne hrane dobro došla.

Znam, da je izričita želja nas mlađih učitelja,
da bi nam naše strukovno glasilo donášalo ras-
pravice i upute iz školske prakse, dalje o za-
prekama i mukama što nailazimo na njih kod
poučavanja. Bez dvojbe bi nam to bilo od ve-
like koristi, i zato mi mlađi molimo starije svoje
drugove, da nam na tom polju zbilja nešto po-
dadu, da nas upozore na poteškoće, koje su i
oni osjetili te da nas nauče, kako ćemo odstra-
niti čim prije zapreke, koje nama priječe, da ne
možemo doći tako lako do cilja kao oni. Iz vaše
škole, o naši stariji drugovi, iz vaših prokušanih
školskih satova, donesite nam što god. Pripovi-
jedajte nam o svojim gorkim mukama u školi,
koje sada i nas mlađje gnjave. Pomozite nam,
da nam ta gorka muka postane blažijom, slat-
kom.

Okavio bi postao naš list više «staleški» i zva-
ničniji.

A sada je naš list dobar. A mogao bi biti
bolji, kada bi ga perom potpomagala iskusna i
laka pera. Razmjerno malena četica se trudi
oko našega lista. Zato skočite iza kulisa vi «kri-
tičari», te dodajte na pozornicu i bijte boj za-
jednički s tom malenom ali junačkom, neustra-
šivom, hrabrom i neumornom četicom. Sjedi-
njenjim silama radimo i mučimo se svi — ali
svi, i biti će za svih bolje, a list tako postat će
ljepši i zanimiviji. Samo naprijed!

Ovoliko kao indirektan odgovor kolegima ne-
davno primljeno njegovo pismo.

Martin Ribarić.

VAŽNA NAŠA ZADAČA

Kada kući gori, prva je briga ukućanima i vatro-
gascima da reše i ponesu na sigurno ono najdraže
i najpotrebitije. Bez sumnje naša školska kuća u Istri
gori, u plamenu je i već izgora. Slavonsko školstvo
Istre jeste na umoru, a s njime umira i njegovo uči-
teljstvo. Spasimo što je najdraže i najpotrebitije u
školstvu; rešimo oružje i orudje najpotrebitije i naj-

važnije u obuci i odgoji, a to je zaista duh. Usta,
ruke i noge važni su čimbenici u obuci i odgoji, no
duh je onaj što naša uđa i čitavo pokreće. Učitelja
čini učiteljem njegov duh, njegove duševne sposob-
nosti i nagnuća, njegov karakter, njegova odvažnost,
volja i ljubav; učitelja gradi njegovo znanje, mužev-
nost, poštenje i volja do rada i samilost do čovečan-
stva te ljubav do napretka i prosvete. Bez ovih pre-
rogativa nalik je zvonu bez klepetala, suncu bez

svetla i vatri bez topline. Važna je zato i opravdana naša težnja da uznastojimo sačuvati svoje moralne učiteljske prerogative, bez kojih smo »sena puka, a u budućnosti niti sena«. Bez njih smo neme figure, živi mrtvaci i pobeljeni grobovi; bez njih mrtvi smo u školi, mrtvi izvan škole; bez njih smo predmet posmeha i ruga sa strane dece i njihovih roditelja te društva. Bez moralnih učitelja vlastitost rušimo sebi i novem staležu ugled i poštovanje, nanašamo štetu svomu narodu, pošto ga onako mršavi i sušičavi duhom ne možemo podignuti gospodarski ni prosvetno. — Time prestajemo biti de facto učitelji u pravom smislu reči. A Istra i naš narod potrebuje čitavih ljudi, potpunih učitelja duševno oboruzanih, da mogu uspešno i svestrano delovati na polju kulture. Moralni slabiči, sušicavci i propalice — jesu rak rana na društvenom telu pa i u silnog naroda, koji samo okužuju zrak i okolinu. Takovi učitelji bankrotiranog morala jesu uprav zločinci i zlodusi svoja naroda; ubojice su omladine i zatornici svoje škole. Reći ćemo više: koji narod će Bog upropastiti, pošalje mu nemoralne učitelje. Naprotiv učitelji visokih umnih i moralnih sposobnosti jesu dar neba i usrećitelji ljudstva i čovečanstva. Kad su godine 1871. slavili Nemci Bismarcka, te mu priredili svečanosti i gozbu, gdje bili mnogi učenjaci, grofovi i magnati, od kojih je primao čestitke, spazi na dnu stola nekog — pučkog učitelja, Naglo se podiže te pohrli k njemu da mu stisne ruku veleći mu: Učitelju, tebi ima da zahvali nemački narod svojoj slavi

i ujedinjenje. Svi prisutnici zapanjeno gledali su taj zaista duhoviti prizor, odobravajući nastup tog velikog uma. U nemačkog naroda učitelj stoji visoko, ali i on — stoji moralno visoko. No nije Bismarck počastio ovako ni pomislio na učitelje-neučitelje, nego na učitelje duha, srca i desnice, učitelje rada, reda i visokih moralnih sposobnosti. Samo ovakovi mogu blagoslovno uplivati i delovati u školi i med narodom. Ne obsenjamo sebe, da prosti narod ne vidi nisko moralno stanje nekog nastavnika. Vidi to i zna, akoprem možda šuti.

Vidi i naš seljak bistrije no se misliti može; trpi on moralnog slabića, a možda i propalicu, i šuti, ali taj i takav učitelj je ipak sudjen i odsudjen, a njegove reči, ako što govori, padaju na cestu ili na kamenje. Impotentan je, pogubljen, izgubljen kao učitelj, kao uzgatelj i prosvetitelj. Sveta nam budi zato zadaća, da uznastojimo sačuvati sebi moral i moralne učiteljske i socialne prerogative; preka nam budi dužnost da našim glasilom i organizacijom budimo u učiteljstvu moralne osećaje, zamrle tekom rata, da prečimo širenje nemoralne kuge u učiteljskom stališu svim sredstvima, osobito poticanjem na rad na školskom i kulturnom polju. Dužnost budi svakog svesnijeg i moralnijeg učitelja-ice, da blagoslovno upliviše na susednog kolegu ili kolegicu. Svi uznastojimo sačuvati slav. učitelje i učiteljice Istre od moralnog brodoloma i bankrota, te ih tako postaviti u položaj, da koriste sebi, mladeži, narodu i čovečanstvu. To nam budi naša velevažna zadaća!

LJUDSKO VSEUČILIŠĆE

Pogosto čujemo naziv »ljudsko vseučilišće«, vendar nimamo o stvari pravega pojma. Posebno v zimskom času se po većjih mestih vršijo predavanja pod navedenim naslovom, toda nimajo v resnici nikake zveze z ustanovo, ki jo je tako sijajno razvila mala Danska v teku zadnjega pol stoletja po idejah znamenitega kulturnega delavca, škofa Grundtviga. Ljudsko vseučilišće je danes v tej državi izredna kulturna sila, ustanova, ki je dala danskemu kmetiškem ljudstvu tako izobrazbo, kakršne nima drugi narod v Evropi. Ni neznano dejstvo, da je kultura predpravica premožnih slojev, toda Danska ima danes, po polstoletnem delu ljudskih vseučilišč, svojo posebno, takozvano kmetiško kulturo, ki se uveljavlja vedno bolj v vsem gospodarskem in političnem življenju danske države, kakor se znajo uveljaviti komolci zdravega, krepkega kmetiškega moža sredi gneče, kjer drugi ne morejo z mesta. Ljudsko vseučilišće sicer ne išče drobnega praktičnega znanja, ki je pogosto razbito in zdrobljeno v neštete brezpomembne delce, ampak hoče dati mladim kmetom in delavcem, ki nimajo sredstev za druge šole, neko splošno izobrazbo, ne da bi jih odtrgalo od njih vsakdanjega poklica. V tem je tudi njegova moč. Kdor je obiskoval tako vseučilišće, ni izločen iz naroda, njegovo znanje ni znanje domišljavega človeka, ki gleda s predsodki in z ošabnostjo — doli na neizobražence; ne, kar ve, kar je pridobil, je plodno

seme, ki se razseje najprej v ozkem krogu takega »vseučiliščnika« iz ljudstva, a pozneje vse dalje naokrog, kolikor sposobnejši in nadarjennejši je sejalec.

Dasi je ljudsko vseučilišće na Danskem vzlic odporu z raznih strani neprestano raslo, se v drugih državah še ni tako razvilo, kakor bi bilo pričakovati. Tudi med ljudskoškolskim učiteljstvom ni dovolj znana ta znamenita ustanova. Ljansko poletje je naša Zveza priredila počitniški tečaj, ki se je po svojem bistvu zelo bližal misli o ljudskem vseučilišču, vendar je bil to le poskus, ki ni bil niti obiskan, kakor je zaslužil. Zato priobčujemo o danski ljudski univerzi razpravico, ki naj nekoliko razjasni pojme.

* * *

Otvoritev prve ljudske univerze (Folkehøjskole) l. 1844. v Røddingu (Nordschleswig) je bilo nacionalistično dejanje, ki je imelo namen podpirati narodni čut Dancev proti Nemcem. To je bil sicer neznanen in enostranski poskus, je pa važen, ker je pomagal razjasniti načelna vprašanja ljudskega vseučilišča; obenem je bila ta šola temelj slavnega ljudskega vseučilišča v Askovu, kamor se je prelozila l. 1864. Program, ki se je začrtal, se je glasil prvotno: dati kmetom in meščanom znanje in spretnosti, ki bi jim koristile in jih dvigale duševno, ne toliko z ozirom na njih opravila, ampak z ozirom nanje kot državljanke. Šola naj bi torej vplivala na domače, zasebno, kakor na javno življenje. Določena je predvsem za odrasle može vseh stanov, posebno pa za kmete.

Pouk se je vršil v dveh polletnih zimskih tečajih brezplačno, le hrano in stanovanje (deloma v šoli sami, deloma v šolskem okrožju) so morali gojenci plačati. Vodil je šolo vseučiliški profesor Flor.

Zaradi šole se je zelo hitro vnel prepir, češ, da bi morala biti kmetijska strokovna šola, v kateri naj bi imeli prednost prirodoznanski predmeti. Napadi so se nadaljevali tudi v časnikih, ker da je šola docela nepotrebna, in — država je odrekla svojo podporo. Vendar niso bili boji brez koristi za razvoj misli o ljudski visoki šoli. Njen cilj ni toliko pouk kakor vzgoja, ni toliko umski razvoj kolikor razvoj čustva in volje. Kar dela cerkev v verskem smislu, vrši ljudsko vseučilišče v ljudsko-svetni smeri. Ljudsko vseučilišče ponazoruje, dramatično, poživlja, kaže, kar je v človeškem življenju plemenitega in vzvišenega. Tudi materialnega znanja ne zameta, toda to je le dopolnilo za vzgojno delo, ker se v ljudskem vseučilišču uči za življenje. Gojenci te šole naj se posvetijo nalogam življenja in naj z razumom rabijo sredstva, ki jih daje samo. Kar jim bo nedostajalo znanja, bodo že sami pridobili. Zato je v taki šoli nepotrebno izpraševanje, izpiti so odveč.

Kakor rečeno, napadi v javnosti so šoli škodovali, pa je niso uničili. Obstala je, le da se je po vojni z Nemci (l. 1864) morala preseliti v Askov, ker je Rödning pripadel Pruski. Tu se je sčasoma sijajno razvila.

Mož pa, ki je razvil misel Grundtviga, velikega ideatorja ljudske univerze, je Kristen Kold*), praktični ljudski vzgojitelj, ki ni bil le kmetiško žilava osebnost, ampak tudi posebnost, ampak tudi posebnost, ampak tudi posebnost. Sin čevljarja se je bil izučil za učitelja, a je na šolah zadel na odpor, ker je zamašal pamet in skušal z živo besedo pridobiti pozornost otrok. Vsled ovir se je odločil, da gre z nekim pastorem-misionarjem v Smirno, kjer je ostal 5 let. Nato se je vrnil proti domu čez Trst. Tu je kupil voziček, naložil nanj svoje »premoženje« in prepeljal na rokav v daljno Dansko (1848.). Že prihodnje leto se je obrnil do Grundtviga za podporo, da ustanovi šolo v Ryslingu za odrasle. Zbral je nekaj denarja s subskripcijo in pričel s pomočjo kmetov zidati šolo s stanovanji zase in za približno 20 gojencev. Ker je bil zmožen vsakega dela, je največ napravil sam. Tako se je l. 1851. otvorila šola, ki je imela dva zimska tečaja (od 1. novembra do 1. aprila) in kjer se je poučevala svetovna in cerkvena zgodovina, sveto pismo, bajeslovje severnih narodov, zemljepis, petje ter so se čitela dela danskih pisateljev. V začetku tečaja se je ponavljalo tudi to, kar so mladeniči prinesli znanja iz ljudske šole; skušalo se je porabiti praktično, kolikor so znali mehanično.

Kold je sprejel v šolo gojence od 14. do 33. leta. Prepričal se je pa kmalu, da je sprejetje mladeničev pod 18. letom prezgodnje. Šola se je pod Koldovim vodstvom nepričakovano razvijala, zato niso imeli miru njegovi sovražniki. Posebno uradniki in pastori, ljudje starega kopa, so Kolda pobijali in dosegli celo javno izpraševanje gojencev. Pri tej priliki je izpraševalec stavil celo vprašanje, kateri rimljanski vojskovodja je zmagal Atilo. »Aetius«, je odgovoril eden mladeničev in rešil šoli državno podporo, ki se je še zvišala. Kold je zmagoval in l. 1870., ko je umrl, je imela njegova šola okrog 1300 gojencev, njegovo ime pa je poznala vsa dežela. Danes ve vsak kmet na Danskem, da je Kristen Kold položil temeljni kamen ustanovi, ki je zdramila in dvignila vse dansko kmetiško ljudstvo, Kristen Kold, silen značaj in železna volja, mož dejanja. Sokratsko skromen v življenju je znal navdušiti svoje poslušalce za vse lepo in vzvišeno, vzgojil si je vrsto učencev in udaril ljudski visoki šoli nramni pečat, postavil trdno določbo, naj se zbudi in razvije predvsem življenje osebnosti mladega človeka.

Kold je vpeljal tudi pravilo, naj bo občevarje gojencev tega ljudskega vseučilišča kolikor mogoče familiarno, zato žive skupaj z učitelstvom šole, z njih rodbinami, jedo in se tudi zabavajo skupno.

Ojunačeni po Koldovih uspehih so zbrali Grundtvigovi prijatelji že l. 1853., ob 70-letnem rojstnem dnevu velikega ideatorja, večjo vsoto denarja, da bi ustanovili kmetiško vseučilišče popolnoma po nazorih Grundtvigovih. Toda ta šola ni tako uspevala, kakor so pričakovali, število gojencev je padalo leto za letom. Nje vodja Brandt ni imel Koldovih lastnosti, ni znal občevati s preprostimi ljudmi in ni imel one kmetiške žilavosti, ki je odlikovala prvega. Odstopil je in na njegovo mesto so prišli drugi, ki so krenili popolnoma po Koldovih stopinjah. Šola (v Lynglyju blizu Kodanja) se je dvignila in je danes ena najuglednejših v Danski.

Ljudsko visoko šolstvo se je v mali državi nenavadno razvilo. V l. 1914. je bilo že 75 ljudskih vseučilišč in v njih do 7000 gojencev, kar pomenja, da obiskuje te šole že vsaka tretja moška in ženska oseba v kraljevini. Zato pa je umljivo, če je danes v Danski kmetiško prebivalstvo tudi na političnem polju odločujoči faktor, da o kulturnem pomenu te velike ustanove niti ne govorimo.

* * *

Ljudsko vseučilišče je praviloma zasebno podjetje. Zato je tudi izbor učiteljev veliko boljši kakor na državnih šolah. Tudi so šole precej različne, kakor je različen značaj njih predstojnikov. Vendar pa se vrši pouk povsod po Grundtvigovi historični metodi, dasi imajo učitelji različno predizobrazbo: nekateri univerzo,

*) Rojen l. 1816. v Jütlandiji.

drugi učiteljske, tretji celo zgolj ljudsko visoko šolo, ki pripravi včasijne učne moči.

Gojenci ne gredo na te šole pred 18. letom in se prej izučijo svojega poklica. Šele ko se oglasi v njih samih želja, se vpišejo, zato so uspehi dobri. Po več let hranijo včasijne denar za obisk tega vseučilišča, kjer se pripravijo za življenje v družbi, ne da bi prej zamrzili telesno delo. Umevno, da je disciplina vzorna, če tudi nimajo nikakih predpisov. Dasi so gojenci vedno skupaj, vendar ni v tem skupnem življenju nič institutskega. Ker so vedno, tudi zvečer, v družbi z učitelji, se razvije prijateljsko raz-

merje med vsemi, kar da predavanjem še posebno moč. Učitelji, ki predavajo, morajo tudi izven učne dvorane paziti, da soglašajo njih življenje z njih nauki in načeli. Ni sicer lahko, držati toliko mladih ljudi v redu, toda tu ni nikake težave, gojenci pazijo drug na drugega. Sicer pa so samostojni in imajo vso prostost tudi glede obiska raznih predavanj. Velika skrb uprave je še, da ni na teh šolah posebnih stroškov, ali da so čim najmanjši, saj je bil že ustanovitelj Kristen Kold izredno skromen v vseh svojih potrebah.

(Nadaljevanje.)

OTROŠKI ODRI

Lep spis je priobčil o otroških odrin naš tovariš v 3. št. Prosvete. Učiteljski Tovariš ima stalne predale o teh lepih vzgojnih otroških prireditvah. Na otroškem odrin pokažemo lepoto našega književnega jezika, seznanimo naše preprosto ljudstvo z domačo literaturo, s kraljevičem Markom, kraljem Matjažem, s krepotno vilo, z naivnim palčkom in šegavim škrtom iz naše narodne pesmi in vsega slovstva.

Kdor bo gledal te otroške prireditve, vzljubi čar umetne in narodne pesmi, si prisvoji lepoto naše književnosti in preproste ljudske domišljije. Oklene se ti rodne grude in njene sladke govorice. Razumeval bo šepet čarobne prirode in vsega širnega stvarstva. Povsod bo iskal bajno krasoto, hotel bo v domačo knjižnico, čital bo Novi rod, Mladiko in spoštoval bo lepo knjižo. Razumel bo, da je šola z dobrim učiteljstvom največji ljudski dobrotnik, a iz njegovega srca zgine grdi materializem in umazani egoizem sedanje dobe. Hrepenel bo po napredku, po prosveti, po luči in svobodi. Množila se bo naša zavest v najširših ljudskih slojih s sodelovanjem otroškega odrin. Vsled tega naj posveti tudi Učiteljski list svojo pozornost otroškim prireditvam! Tovariši in tovarišice širom našega oezmlja pa bodite njegovi sotrudniki in pošiljajte mu kratka poročila, ker tudi na ta način širimo ljudsko prosveto. Danes odpremo te vrste s prvim poročilom:

Učiteljstvo v Mirnu je priredilo, parkrat Ribičičevo otroško igro s petjem «V kraljestvu palčkov». Dne 24. februarja so prišli k tej prireditvi vsi otroci sosednih šol: Bilje, Bukovica, Rupa, Orehovje, Renče, Gabrije, Vrtojba in Št. Peter. V natlačeni dvorani so vrli mirenski palčki dvakrat v istem dnevu nastopili v popolno zadovoljnost okoliških malih tovarišev. Vsi so hvaležni mirenskemu učiteljstvu za toliko veselje. Koliko truda ste žrtvovali učiteljci Vilhar in Mozetič tem svojim palčkom! Dobita li za to zaslužen plačilo? Da, v teh malih dušah ostaneti v trajnem spominu. Palčki vaju ne pozabijo nikdar! In sodelovavec tudi ne.

Nujno potrebno je, da razširi naše učiteljstvo sloves te čarobne pravljice med vsem našim ljud-

stvom, ker je silno vzgojla v najnežnejši ljubezni do mamice. Ta tako lepo opisana materina ljubezen naj prešine vsa srca našega roda. Z njeno čarobno silo vzljubimo stariše in dom, šolo in učiteljstvo, rodno grudo in njeno govorico, da, vse, kar je blago, dobro in lepo.

Bajka je navdušila vse gledalce: male in velike. Kralj je bil mogočen in zgovoren, njegov norček silno dovtipen, jezičen in živahen pedenj-bradiček vile, bajne v svoji dušni in telesni beloti, modri svetovalci, zvesti stražniki in kričavo pogumni vrtarček — vsi otroci mirenske šole so vršili svoje dolžnosti brez napak. Kuhar je bil navihani tiček, rudarji so imeli samokolnice in rovnice, kovači klavdic in lovci sulice, vsak rokodelc svoje primerno orodje.

Lepa pesem se je vrstila za lepo pesmijo, krasno misel je nadkriljevala najkrasnejša misel nad vse ljubke Anice in njeno «Mamica je — mamica» čutimo še danes vsi v svojih dušah. Anica je ni hotela zamenjati s kraljevsko častjo in z najdragocenejšo krono. Prav je imela! In mi v današnjih dneh — —? Mamica — zvesti ti ostanemo! Govori palčkov, kraljevska recitacija, vilinsko petje in ljubezen do mamice so te preselile v čarobno bajnost pedenj-možičkov, v čarobnost lakot-bradičkov in v čednostno krepot nedolžnih vil. Vspavanje palčkov in zamenjavo žive mamine ljubljene z lončeno dondo so izvršile vile s toliko ljubkostjo, da si se res zamaknil v pravljico pestro devetih nebes.

In zdihovanje skrušenih srcic po — umrli kraljičici v gozdni duplini malih palčkov, razsvetljeni z luninim žarom, je bilo tako tužno in njih slovesno žalostni pogreb tako ginljiv, da je nas gledalce zabolelo v srcu, ker ni bila Anica kronana za kraljičico ljubkih pedenj-možičkov. «Lepo je bilo», — pravimo vsi, ki smo gledali to krasoto —

Ponosni smo na tov. Ribičiča in Grbca za umotvor, ki te dni slavi svoj triumf tudi v Gorici — in v ljubljanskem gledališču. Njima, ki razumevata mehko otroško dušo — naše priznanje, našo iskreno zahvalo. — Vam pa, tovarišice in tovariši: «**Naprej z otroškimi odrini!**»

Najmanjši palček.

Iz organizacije

IZ ZVEZE. Opozarjam vse vabljene člane upravnega odbora Zveze, da se brezpočno udeležijo seje 29. t. m. — Germek.

Vse tovarišice in tovariše, ki so prosili državljanstva, prosim, da mi brže bolje sporočijo, kdaj so

uložili prošnjo in o morebitnem uspehu ozir. neuspehu.

Učiteljsko društvo za Trst in okolico je imelo 4. marca t. l. svoj redni občni zbor v rojanski šoli s sledečim dnevnim redom: 1. Predsednikov pozdrav, 2. poročilo tajnika, 3. poročilo blagajničarke, 4. predlog o uporabi prebitka, 5. volitev odbora, 6.

volitev zastopnika v Prosveto, 7. slučajnosti. Prisotnih od 119 le okoli 70 članov.

Med zborovanjem se je vršilo predavanje dr. P. Israelija o jetiki.

1. Predsednik tov. Ivan Daneu pozdravi zborovalce, se jim zahvali za udeležbo in očrta delovanje društva v minulem letu. Spomni se ob tej priliki prvega društvenega predsednika pok. Stipeta Ferluže in pok. učiteljice Milost. Na predlog odbora se sklene, da se vpiše pok. Ferluža kot ustanovni član v «Solsko društvo».

2. Tov. Ladislav Požar prečita nato tajniško poročilo.

3. Tov. Anica Scheimerjeva poroča nato o finančnem stanju društva ter se zahvaljuje vsem tovarišem (-icam), ki so ji na katerikoli način pomagali pri zbiranju prispevkov.

Za tiskarno, pravi poročevalka, se je do sedaj javilo 87 članov. Polnih deležev je plačanih 5.

Pregledovalca računov konstatirata, da je vse v redu, nakar se poročilo z odobravanjem sprejme.

4. Na predlog odbora in tov. Germeka, se prebitek razdeli kakor sledi:

1. Vpisanje pok. Ferluže za ustanovnega člana «Sol. društva» 200 lir.

2. Pristop Učit. društva (kot ustanovni član) k «Solskemu društvu» 200 lir.

3. Podpora Prosveti 200 lir.

4. Pristop Učit. društva (kot ustanovni član) k Dijaški Matici 100 lir.

5. Dijaškemu podp. društvu v Tolminu 200 lir.

6. Podpora dvema sirotama po pok. tov. 400 lir.

7. Ostanek razdeli odbor po svoji razsodnosti med tovariše člane, ki imajo svoje otroke v šolah.

5. Izvoli se sledeči odbor: Predsednik: Ferdo Kleinmayr, odborniki: Daneu Ivan, Sancin Aurelija, Scheimer Anica, Trobec Vinko, Keber Karel, Presl Mirko, Miklavčič Mirko; Čok Albert, Čok Amalijsa in Caharija Ivan; namestniki: Ribičič Josip, Širok Albert, Germek Anton, Čok Anica, Valentič Marija, Švagelj Ana; pregledovalci računov: Starc Ferdinand, Humplik Marija; razsodišče: Čok Andrej, Gruntar Karel, Pfeifer Marija.

6. Kot zastopnik v Prosveto se izvoli tov. Ivan Vouk.

Predsednikov namestnik se nato zahvali udeležencem za pozornost in zaključí zborovanje.

Slomškova zveza v Idriji je imela svoje redno mesečno zborovanje dne 1. marca 1923.

Predaval je na tem zborovanju č. g. Karol Supin o «vzgoji otrok po cerkvenem pravu». V dobi večnih bojev, boj med posameznimi narodi, boj med razredi in stanov, je za nas vzgojitelje predvsem važen boj, ki se neprestano bje z največjo vztrajnostjo in ljutostjo — namreč boj za otroka, boj za njegovo vzgojo, boj za šolo. Pravice do otroka in njegove vzgoje zahtevajo povsem naravno starši, lasti si te pravice država, zahteva jih tudi cerkev. Sprevideli so pač ti trije stebri, na kojih sloni človeški družba, kolikega, da, naravnost življenjskega pomena je vzgoja otroka za preosnovno obstoječega zastarelega družabnega reda. A vsakdo izmed teh činiteljev ima svoje posebne nazore o vzgoji. Zlasti pa sta si največkrat v nasprotju na tem polju cerkev in država. Versko-nravna vzgoja v vseh šolah je cilj in smoter cerkve. V dosego tega cilja posveča in žrtvuje svoje najplemenitejše in najboljše moči. Za tem edino pravim ciljem mora stre-

miti vsak pameten vzgojitelj, zlasti pa je to dolžnost članov našega društva, v čigar pravilih je kot smoter označena **versko-nravna vzgoja otrok**. Trezno misleča, za dobrobit svojih državljanov skrbna država bo šla cerkvi v tem oziru le na roko. Žalibog, da temu ni vedno in povsod tako. Zlasti v Italiji vladajo glede versko-nravne vzgoje žalostne razmere. Duhovnik večinoma nima pristopa v šole. Verouk poučuje duhovnik v cerkvi, le v redkih slučajih v šoli učitelj, zlasti če je ta učitelj duhovnik, kar v Italiji ni nenavadno. Kar velja za ljudske šole, velja še v višji meri za srednje in visoke, ki delajo dostikrat naravnost proti veri.

Toda prišel bo čas in morda ni več daleč, ko se bodo ljudstva zbudila iz svojih zmot ter se obrnila do cerkve, naj jih s pomočjo versko-nravne vzgoje reši gotovega pogina.

Za dan prih. zborov. se določi 3. april in sicer bo zborovanje v Sp. Idriji.

P. L.

Goriško okrajno učiteljsko društvo bo imelo svoje mesečno zborovanje v Gorici v Trgovskem domu dne 5. aprila 1923, ob 10. uri.

Dnevni red: 1. Predsedništvno poročilo. — 2. Razgovor o enotnem delovanju v smislu novejših okrožnic. — 3. Društvena petdesetletnica. — 4. Razni predlogi.

Ob 14. (2. popoldne) uri je literarno-zgodovinsko predavanje prof. Iv. Lorenzoni: «Il Risorgimento» — v risarski dvorani «Scuola Via Cappucini».

Kam — ? Vsi obvezno v našo stanovsko organizacijo, ki je vir svetlobe in gorkote. Vsem: «Veselo Alelujo»!

Društveni odbor.

Goriško okrajno učiteljsko društvo razpisuje vsled soglasnega sklepa občnega zbora v proslavo svoje petdesetletnice eno nagrado 200 lir in dve po 100 lir za tri najlepše spise, ki naj očrtajo razvoj šolstva in učiteljstva v našem okraju v polstoletni dobi od 1872. do danes. Vse spise oceni društveni odbor, ki pa izključuje morebitne odbornike «in causa propria» in sprejema ta poročila do 30. junija 1923. — Vera v moč šole in učiteljstva je čudežno močna in udejstvimo jo z ljudsko prosveto!

V Mirnu, dne 1. februarja 1923.

Odbor okrajnega učiteljskega društva za goriški okraj.

Tajnik: Jakob Rojč. — Preds.: Alojzij Urbančič.

Koncert pevskega zbora Zveze se vrši na velikonočni pondeljek v Vipavi ob 4. popoldne, Vspored bo sledeči:

1. Emil Adamič: Mlad junak po vasi jezdi, Anton Foerster: Z glasnim šumom s kora. (Mešana zboraj).

2. Anton Lajovic: Gozdna samota. (Ženski zbor) s spremljevanjem klavirja).

3. Janko Ravnik: Poljska pesem, Dr. Gojmir Krek: Idila. (Mešana zboraj). Emil Adamič: Kje si lagi, da te ni? (Ženski zbor s spremljevanjem klavirja). Emil Adamič: Kregata se baba in devotka. (Moški zbor).

4. Jean M. Leclair: Sonata v D-durju.

5. Emil Adamič: Narodna. Anton Lajovic: Kiša. Anton Lajovic: Medved z medom. (Mešani zbori).

6. Ivan Cankar: Odlomek iz «Hlapca Jerneja». (Dramatizacija Milana Skrbinška). Ivan Grbec: Otroci molijo. (Mešan zbor).

Nastopajoči člani pevskega zbora so dolžni udeležiti se glavne vaje, ki bo na dan koncerta v Vipavi ob 10. dopoldne. Člani iz Trsta se bodo odpeljali z avtom istega dne zjutraj. Kraševci in Istrani se tudi lahko poslužijo avta. Uro in kraj odhoda objavimo pravočasno v «Edinosti».

Poziv. Odbor «Tržaškega učit. društva» pozivlja člane, ki imajo otroke na srednjih šolah in, ki reflektirajo na društveno podporo, da predložijo tozadevne prošnje odboru (slov. šola na Vrdeli) najkasneje do 1. aprila t. l.

Tovarišem (icam) članom Slov. učit. društva za Istro. Navzlic pozivu v eni izmed lanskkih števil našega lista, vključno neštevilnim pismenim opominom, so ostali nekateri tov. (ce) — gluhi; do danes nisem prejel od nekaterih še najmanjšega zneska v

poravnavo zaostale članarine za leto 1922. in 1921. Vem, da ne zmorete vsega, ker je preveč, ali pošljite vsaj na račun. Do prvega aprila moramo biti na jasnem (tega dne ima odbor sejo). Oni, ki imajo kaj čuta napram svoji organizaciji, bodo gotovo napravili svojo dolžnost; imena onih pa, ki ne čutijo z organizacijo, objavimo v glasilu.

Glede tiskarskega sklada pa to-le: Prečitajte si v letošnjem U. l. na 60. strani 6. odstavek v drugi koloni!

Vzgledi mičejo!

Ako ne zberemo do julija meseca vsoto 100 L od vsakega člana, nimamo na prihodnjem delegacijskem zborovanju mesta.

Zganite se! — Cerut Silvester, blag. «Slov. učit. društva» za Istro, Ricmanje, p. Boršt, (St. Antonio in Selva).

Tovariša Hreščak Al. in Pahor J. sta bila 8. t. m. izpuščena iz preiskovalnega zapora v Trstu na začasno svobodo. Bila sta v ječi od 15. januarja t. l.

Feljton

Torquato Tasso

Malo dni zatem se je po hribov navzgor bližal samostanu ponosen spreved — na čelu kardinal Cinzio Aldobrandini, brat papeža Klemenca VIII. Pozvonili so na samostanske duri in zahtevali Torquata. A Tasso, vaje visokih obiskov, ki so idoč skozi Rim posečali slavnega pesnitelja «Osv. Jeruzalema», je stopil mirno v govorilnico. «Slava ti, ponos in čast Italije!» ga je pozdravil kardinal. «Na kapitolju te venčamo in vsi zvonovi Rima naj done. Že zdavnaj bi te imeli tako proslaviti.» — Torquato pa je odvrnil: «Hvala vam! A moja misel ne hiti na kapitolj. Iščem miru, ne slave!» — In določen je bil dan slavlja, zagotavljajoč ga še o ljubezni in občudovanju vse Italije. Širom so se odprle Tassove oči. Hipno samo se mu je v duhu porajala preteklost. O tedaj, tedaj naj bi bilo, po čemer sedaj ne hrepeni! Tedaj, ko je dovršil svoj «la Gerusalemme liberata». — V svet bi razlegala njegova radost. Tedaj!... Eleonora!... Njej bi poklonil lavorjev venec in kot venčan knez muze — — kdo ve...

Nevoljno je zmajal z glavo in zmračil se mu je pogled. Kaj mu je bila sedaj Eleonora? Kaj svet? Kaj slava? Struna je bila počena; ne sreča in ne boleost je ne spravita več do zvenenja. Samo Bogu je še bilo prostora v njegovi duši.

Komaj so ostavili visoki obiskovalci samostan, je klical Torquato predstojnika k sebi, proseč ga, naj sežge vse, kar je on pisal. «Vse, vse, nič naj ne ostane mojega na zemlji! Mir, mir, o Bog!» — In onesveščen se je zgrudil. Menihi so ga nesli v celico. — In 25. aprila, med zvenenjem vseh zvonov, ko je čakal kapitolj slavljence, je ležal Tasso tiho, v križ uprto oko, šepetaje: «Miru o Bog, miru, miru!» Ob postelji pa so molili menihi umirajočemu. Svit blaženstva mu je venčal čelo in oko mu je zrlo višje, mnogo višje od kapitolja. Angel miru, smrti ga je poljubil in Torqua-

tovo vroče srce je zastalo. Nog, utrujeni potovanja, sta odpočili. Bilo je krog 11. ure. Umril je star 51 let.

Na obletni dan njegove smrti potujejo še dandanes obiskovalci Rima in čestilci Tassovi k samostanu S. Ouofrio. V celici njegove smrti je doprsen bronast kip, narejen po mrliški maski... široko čelo, tužen pogled. In turobnost njegovega življenja je očita. Hotel, želel, hrepenel je po nedosegljivem, nemogočem. Ljudi, ki je ljubil, je hotel vzpeti seboj v kraljestvo idealov, ki plovejo kot meglice nad svetlimi višinami. A njegove peroti so se zdrobile pod težo dni... Iz te celice skozi več drugih, ki tvorijo Tassov muzej, vodi pot v samost. kapelo, kjer je njegov sarkofag.

Izmed njegovih del je omeniti še «26 Dialoghi», umetniška, slovstvena in filozofična razmotrivanja, vsled katerih se upošteva Tasso kot najizbornejši ocenjevalec svojega stoletja.

Torquato je bil globoke duše, odkrit, pravičen, izkušen, v svoji resnobi živa predstava svoje duše. V materijelnem življenju je izkusil več trpkosti kot veselja. — Bil je platončen ne samo v svojih delih, ampak tudi v vzvišenosti svojih čutstev in v preziranju zemeljske ničevosti.

Pesniški duh podedovan po očetu in vzbujen po nežnosti matere, ga je ovekovečil in dasi mu ni lavorjev venec dičil čela kot Petrarki, uživa Torquato Tasso v svojih delih

«di stelle immortali aurea corona!»

Slovenska moderna umetnost

Slovenska moderna umetnost! Še pred desetimi leti je bilo človeku hudo in težko pri srcu, ako je realistično razmišljal o nji. Grohar je umrl; Jakopič je v Tivoliju imel paviljon in ga je ponujal na prodaj; Jama je — sebi samemu zvest — hodil po svetu, živel od tučine. Ljubljana ni imela še početka prave galerije. Edino na Valvazorjevem trgu je stal deželni muzej, zaprt, napol mrtva kronika zatiranega in ovrtega slovenskega kulturnega življenja. Bilo je zares obupno.

Hvalabogu, tisti časi so sedaj za nami. Ljubljana ima danes paviljon za umetnostne razstave, katerega Jakopič ne proda za vsako ceno; ima muzej, ki v njem slike iz prejšnjih dob ne visijo za slepe oči, ima tudi Narodno galerijo, ustanovo idealistov, ki bo, upajmo, v doglednem času dobila dostojno hišo in samosvojo streho. Ta «Narodna galerija» je pred kratkim izdala kolekcijo slik slovenske moderne umetnosti. Zbirka obsega **sedemindvajset reprodukcij** in začenja s Šubicem ter konča s Kosom.

Uvod je zbirki napisal umetnostni zgodovinar prof. dr. Izidor Cankar, ki v tekstu razlaga pojem in bistvo modernega slikarstva. Razlaga je posvečena razvoju umetnosti preteklega stoletja, «v katerega se uvršča na svoj način tudi slovensko slikarstvo.»

Naj suho naštejemo le imena slikarjev in del, ki so podana v zbirki. 1. Šubic Janez: Mati božja. — 2. Šubic Jurij: Sama. — 3. Šubic Janez: Ljubimca. — 4. Franké Ivan: Kitajska krajina. — 5. Ažbè Anton: Pevska vaja. — 6. Petkovšek Josip: Pismo. — 7. Petkovšek Josip: Doma. — 8. Kobilca Ivana: Branjevka. — 9. Kobilca Ivana: Starec. — 10. Vesel

Ferdo: Belokranjski pust. — 11. Vesel Ferdo: Kranjica. — 12. Vesel Ferdo: Osveta. — 13. Grohar Ivan: Pomlad. — 15. Grohar Ivan: Snopi. — 16. Šantel Henrika: Podoba. — 17. Jakopič Rihard: Jesen. — 18. Jakopič Rihard: Zeleni pajčolan. — 19. Jama Matija: Vrbe. — 20. Sternén Matija: Pri toaleti. — 21. Sternén Matija: Deklica s knjigo. — 22. Žmitek Peter: Ribe. — 23. Vavpotič Ivan: V gozdu. — 24. Tratnik Fran: Zlatolaska. — 25. Šantel Šaša: Pazin. — 26. Klemenčič Franc: Starec. — 27. Kos Gojmir Anton: Podoba filozofa. — Najmlajših umevno v zbirki ni, ker spadajo v čisto novo razdobje.

Reprodukcije «Narodne galerije» bo najneposredneje užival tisti, ki si jih najprej ogleda v razstavnih prostorih galerije ter si potem nabavi zbornik, ki je, ako se kupi v Ljubljani, res poceni. Stane namreč bori 30 dinarjev. Naj bi si ga omissil vsak, ki hoče vsaj površno spoznati našo stvar, katere v resnici zasluži nekaj več nego samoslovensko pozornost.

S. K.

Književnost in umetnost

Stanko Majcen: Za Novi Rod.

Otrok, ta večni simbol našega nikdar prekinjenega življenja, je duševni junak treh Majcnovih enodejanek, po imenu: Profesor Gradnik, Knjigovodja Hostnik in Zamorka.

Profesor Gradnik je jetičen filozof. Zdravi se na Kvarneru. Socialist po mišljenju je hotel svoje teoretične nazore v življenju udeležiti tudi v praksi, pa je poročil tvorniško delavko, ki se nahaja baš na porodni postelji. Gradnik vé o sebi, da je za življenje mrtev, zato stavi svoje nade na otroka. Ta pa je «tvoja kri, tvoja duša, toplo se ti ovija krog srca. — Če uničiš eno kal, vzklje druga, če zatreš dva rodova, vzklje jih pet!»

V večnem optimizmu sušičavega bolnika tiči kal Gradnikove tragike; zakaj medtem ko psuje sveto morje za mrtvo stvar in deklamira na obali: «Posoda ideje, baklja v temi, klica življenja — je človek!» — medtem leži njegov otrok poleg matere — mrtev, kakršen je prišel na svet.

«Knjigovodja Hostnik» ima za psihološko motivacijo dejanja zopet otroka. Trgovec z lesom Koren je pred leti imel knjigovodjo, ki je pred porodom žene poneveril Korenu denar. Moža so obsodili. Odsedel je kazen — in sedaj se vrača h Korenu proseč ga, naj ga vnovič sprejme v službo. Koren mu nastavi past: bankovce, ki jih veter v njegovi odsotnosti raznese po tleh in katere Hostnik pobere ter zloži v knjigo. Ker Koren denarja ne najde na mestu, kamor ga je bil položil, obdolži Hostnika zopetne poneverbe; a v starem knjigovodji tedaj zavre kri, iz njega planejo instinkti pračloveka, in ta prisili Korena, da poklekne, «v imenu človečanstva», katerega gazi «s širokimi stopali.» Hostnik hoče Korena ustreliti, toda tega reši klic na pomoč. Drama se zaključi z odvedbo Hostnika na policijsko stražnico radi... «poizkušenege umora»... —

«Zamorka» je nekoliko bolj eksotična od prvih dveh stvari. A tudi ona je človek in nosi v svoji duši otroka, dragocenost nad vse. Radi poroda je

morala iz hotela, kjer je služila, na cesto. Bela drhal jo je iz žeje po senzaciji podila iz ulice v ulico. Tako se je preganjanka zatekla pod streho delavca Ferjana, ki sprejema ljudi kot ljudi, ne oziraje se na zunanje plemenske razlike med njimi. Ko pa zamorka spozna vso ogabnost ljudstva, ki je posredno uničilo njenemu otroku življenje, se tudi v njej pokaže žival: ona kolje krvočno, manj civilizirano nego belopoliti Evropejci, a strastneje in elementarnejše. Njena žrtev postanejo trije Ferjanovi otroci. —

Majcnove enodejanke «Za novi rod» so globoke psihološke drame, ob katerih se človek zgrozi, razmišljajoč o elementarnosti golega življenja. Zlasti v drugem in tretjem kosu nam je pokazal človeka kot zver; toda zverstvo se izziva šele z zverstvom. Ako bi ljudje bili predvsem ljudje, če ne bi v skrajni sebičnosti ustvarjali umetnih prepado, bi tudi življenje imelo drugačne oblike.

Knjigo «Za novi rod» bi moral miselno predelati vsak naš umstvenik, ki mu sodobna civilizacija ni zaprla vseh poti do srca, vsakdo, ki je dozeten za velikega klicarja Rousseaua poziv: «Nazaj k naravi» in za poslanstvo Tolstega, ki je v svojih spisih zavedno iskal in tudi našel — človeka.

Stano Kosovel

Listnica uredništva.

Kol. J. B. u J. — Veoma nam je drago što ono o Vama i Vašoj školi ne odgovara istini. Opažamo, da ono svakako ne isisamo iz prsta, nego čusmo i čitamo drugdje. Eto, Vaš ispravak budi svemu učitelstvu poticalom, da javljaju organizaciji putem našeg glasila škol. i učitelj. promjene i nezakonitosti. Lojalno priznajemo, da nam Vi onu istinu ili neistinu priopćili niste, a ništa drugo, akoprem bi bi bila to Vaša sveta dužnost kod društva. kot. predstavnika, i akoprem je ona neistina, je li istinom u neposrednim Vašem susjedstvu, a da ne spominjemo ostale — istine, Vašeg kotara. — Preporučamo se barem za buduće. Ovoliko u dobru svrhu, a Vi nam zato ne zamjerite, — Zdravlj!